

Конкурс на здобуття премії імені Неллі Іванової-Георгієвської

У 2017 році Наукове товариство «Одеська гуманітарна традиція» та Культурна асоціація «Новий Акрополь» за підтримки Українського філософського фонду провели другий конкурс на здобуття премії імені Неллі Іванової-Георгієвської для молодих дослідників за краще наукове дослідження за напрямками: феноменологія, герменевтика, філософія сміху, філософія танцю.

Неллі Іванова-Георгієвська (1956—2014) — український філософ, викладачка філософського факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, відома, зокрема, як головний редактор журналу «Докса», член правління наукового товариства «Одеська гуманітарна традиція», координатор Одеського центру з наукових досліджень сміху та сміхової культури, засновник Центру наукового дослідження танцювального мистецтва імені Ігоря Чернишова. 2012 року Неллі Іванова-Георгієвська отримала відзнаку Українського філософського фонду як «взірець глибоко компетентного, чесного і відданого справі викладача, що справив непересічний багаторічний інтелектуальний та моральний вплив на студентську молодь». Напрямки досліджень, за якими проводять конкурс, належали до царини головних її наукових інтересів.

У цьому числі «Філософської думки» ми публікуємо найкращі статті учасників конкурсу — лауреата конкурсу Тараса Фостяка і номінантів конкурсу Анастасії Аветисян та Миколи Бакаєва.

Тарас
Фостяк

УДК 165

АКТ УЯВЛЕННЯ ЦІННОСТІ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Цінність — один із фундаментальних феноменів світу людини. На відміну від «світу» модерного природознавства і сцієнтичних доктрин, світ живого досвіду становить не механістичну констеляцію *нейтральних* фактів, а барвисте мереживо *ціннісно* визначених предметів. Справедливе, красиве, священне, відразливе, підле, радісне конституюють світ людини не меншою мірою, ніж фізичні характеристики на кшталт кольорів чи акустичних тонів. Ба більше, ціннісні властивості утворюють найперший визначник специфічно людського, неусувний компонент *будь-якого* феномену буття людини, як-от мистецтво, політика, наука, релігія, техніка, війна тощо. Цінність — *sancta sanctorum* людського ества. Відтак збагнути природу цінності означає збагнути природу людини й самого світу.

Тематика цінності охоплює цілу низку проблем, що відображають ті чи ті морально релевантні аспекти нашого індивідуального та суспільного досвіду. До їхнього кола належать такі завдання, як, скажімо, виокремлення якісних типів цінностей, обґрунтування ієрархічних зв'язків між ними, встановлення кореляцій між якісними типами цінностей та типами предметів-«носіїв», дослідження онтологічної природи цінностей тощо. Без перебільшення, проблематика цінності вкрай багатогранна і може виявляти дедалі нові аспекти при заглибленні в структуру досліджуваних феноменів чи зміні дослідницького ракурсу. Відтак дослідницький підхід до цього масиву проблематики неодмінно потребує певної «точки

© Т. ФОСТЯК,
2018

опертя», пріоритетного феномену, концептуалізація якого забезпечила б найадекватніше прояснення решти феноменів, дотичних до проблематики цінності. Таким найелементарнішим і водночас найфундаментальнішим феноменом є досвід цінності, чи *акт уявлення цінності*, — щонайменше тому, що він утворює неусувну передумову осмислення будь-якої іншої ціннісної проблематики, а також становить банальний факт досвіду, який неможливо усунути чи заперечити, щоразу його не передбачаючи. Тож завдання цього дослідження полягає в оприявненні сутнісної специфіки і сутнісної структури акту уявлення цінності. При цьому акт уявлення цінності поставатиме як предмет феноменологічної дескрипції у своїх *найзагальніших* рисах, які визначають досвід цінності незалежно від конкретної «матерії» (досвідчення *справедливості, користі, краси* тощо), об'єднуючи під своїм «склепінням» усі можливі акти ціннісного сприйняття.

Методична реалізація зазначеного завдання матиме характер *ейдетичного* аналізу. Єдиний предмет цього дослідження становитимуть *сутнісні* властивості, тобто *необхідні* визначники акту уявлення цінності, що *дані* в аналізі як такі, що не підлягають несуперечливому усуненню, — інакше кажучи, з *аподиктичною очевидністю*¹. Сутнісні властивості, що є предметом концептуалізації в цьому дослідженні, відтак зберігають власний характер і структурні зв'язки за *будь-яких* емпіричних варіацій і специфікацій, а також абсолютно чинні для *специфічних* сутностей окремих ціннісних актів (скажімо, моральних, естетичних тощо) як їхні *найзагальніші* риси. Керуючись означеною орієнтацією на аналіз сутності, спробуймо тепер зробити перший крок до «самих речей».

I. Попереднє окреслення сутності цінного предмета у ході аналізу повсякденної семантики

«Сама річ» як «щось», вивідуване у світлі його *сутності*, первинно перебуває під «нагромадженням» усталених семантичних форм, що репрезентують повсякденний досвід у його неусувно *прагматичній* і *контекстуальній* природі. У повсякденному ставленні до світу *сутність*, або ж *що (щойність)* речі однозначно поступається перед її *застосовчим, функціональним* потенціалом, який і править за найперший чинник лексико-семантичної диференціації. Відтак будь-яке феноменологічне дослідження — у своєму прагненні осягнути *сутність* — зобов'язане, чи радше «приречене», починати з розгляду повсякденної семантики, яка вира-

¹ У своєму розумінні аподиктичної очевидності, яка утворює методологічну мету феноменологічного прояснення, ми спираємось на Гусерлеве тлумачення, надане у «Картезіанських медитаціях» [Husserl, 1950: S. 56]. Методично-процедурні аспекти ейдетичного аналізу виразно подані у Гусерлевій концепції вільної варіації у фантазії, з якою український читач може ознайомитися за працею «Досвід і судження» в перекладі Ваханга Кебуладзе [Гусерль, 2009: с. 273–295].

жає і почасти впорядковує первинний досвід людини. Розглянувши усталені значення іменника «цінність» та його похідних, ми зможемо попередньо окреслити феноменальні межі ціннісного досвіду, а відтак перейти до аналізу його сутнісних структур.

У повсякденному мовленні слово «цінність» та його похідні можуть набувати різних семантичних відтінків, що вирізняють чи затінюють той чи той аспект досвіду цінності. Так, ми кажемо, що «цінуємо» певні особистісні риси в людині; що «цінуємо» особисту свободу більше за комфорт; що засадовими для кожної спільноти є певні «цінності»; що якась пам'ятка є культурною «цінністю». В означених прикладах тьмяно артикульовано *різні* елементи і зв'язки досвіду цінності: дієслово «цінувати» у першому випадку відсилає до *сприйняття* цінувачем предмета у світлі його цінності, у другому ж — до особистої ціннісної *настанови*, чи ціннісної шкали, яка задає рамку сприйняття предметів як цінних; тим часом іменник «цінність» у першому випадку позначає певні правила взаємодії, *цінні* для членів спільноти, у другому ж — цінний *предмет*². Проте попри відмінні наголоси у площині мовної репрезентації, на рівні *досвідів*, до яких відсилають згадані приклади, можна попередньо констатувати спільну — і поки що вкрай загальну — рису: так, неодмінно *щось* (особистісні риси, свобода, правила, пам'ятка) *дане як цінне, важливе чи значуще*, хоча сама цінність не завжди предметно виражена у мові. Це загальне спостереження відкриває нам феномен *цінного предмета*, виводячи нас за межі повсякденної семантики у царину феноменологічного досвіду³.

Розгляд *феномену* цінного предмета, на який вказують перелічені приклади, виявляє не тільки те, що структурні елементи досвіду цінності вкрай фрагментарно і нерівномірно виражені у мові (про що йшлося), а й що значний пласт предметів, які не підпадають під семантичне «склепіння» слова «цінність» та його похідних, все ж виявляються цінними предметами *за своєю сутністю*⁴. Так, коло *цінних предметів* можна легітимно розширити, залучивши до нього все те, що якимось чином мене зацікавлює, захоплює, дивує, дратує, непокоїть, викликає бажання, повагу, зневагу, благоговіння,

² Саму сутнісну необхідність виокремлення цих структурних компонентів досвіду цінності (які, проте, не вичерпують його ідеальної структури) буде продемонстровано згодом.

³ Феноменологічний досвід, на противагу інтерпретаційно «обтяженому» природному досвіду, становить методичну процедуру пізнання сутностей як загальних і необхідних властивостей, що «існують» позаінтерпретаційно. Завершивши «семантичний» відділ цього дослідження, надалі ми зосередимося на сутнісних структурах акту уявлення цінностей, звертаючись до прикладів з повсякденного досвіду виключно як до *ілюстрації*, а не як до матеріалу для *індуктивних узагальнень* (що суперечило б природі феноменологічного пізнання).

⁴ Тут і надалі слово «предмет» постає у значенні *кореляту акту*, не маючи нічого спільного з онтологічною природою *самого суцього*, що «мається на увазі» в акті. Відповідно, позначення «цінний предмет» надалі слід сприймати лише у світлі виявленого *феномену*, — попри контрінтуїтивність такого слововжитку з погляду повсякденної мови.

любов тощо, — словом, *усе, що не залишає мене байдужим*. Уже згадувана культурна «цінність» є *цінним предметом* не більше і не менше, ніж, скажімо, людина, яку я шаную, вірш, яким я захоплююсь, або річ, якої я бажаю, — адже всі ці *предмети* для того, щоб викликати шану, захоплення чи бажання, повинні бути для мене важливими, значущими, тобто *цінними*. Відтак усі предмети нашого досвіду постають або як цінні/важливі/значущі (зокрема, у негативному значенні), або ж як індивідуальні/байдужі. При цьому перша категорія предметів (і, можливо, друга) допускає складну якісну диференціацію: так, скажімо, справедливий вчинок і красивий краєвид належать до *сутнісно* різних груп предметів, що, проте, не впливає на можливість аналізу *загальних* сутнісних рис цінного предмета і цінності. Тепер, здобувши доступ до *феномену* цінного предмета, ми можемо взятися за прояснення стосунку цінності та її предмета-«носія».

II. Цінність та акт уявлення цінності: сутнісна своєрідність і сутнісна несамостійність

Оприявлення феномену цінного предмета неодмінно передбачає *супутнє* оприявлення феномену цінності. Відтак ми *вже* маємо найзагальніше і найформальніше розуміння цінності, відштовхуючись від якого можемо прояснити стосунок між цінністю та її предметом-«носієм».

В цінному предметі *цінність* постає як щось, що можна відокремити від нього *in mente*, не знівелювавши сам предмет-«носіє». Так, один і той самий мистецький твір у різні періоди життя я можу сприймати як цінний чи індивідуальний, що ніяк не позначається на його даності *як твору*. Проте при цьому твір, стаючи для мене цінним, все ж здобуває *додаткові* феноменальні характеристики, що суттєво відрізняють його від індивідуального твору. *Феноменальна від'ємність* цінності яскраво засвідчує себе і у можливій варіативності настанов щодо одного й того самого предмета: так, зоря не небо як предмет захопленого споглядання та як засіб визначення координат постає суттєво різним чином. Проте попри те, що цінність є чимось від'ємним, не необхідним, вона суттєво визначає спосіб даності предмета, утворюючи своєрідний *чинник інтеграції* інших ціннісних і не ціннісних властивостей предмета: приміром, оцінка мистецького твору (скажімо, книги чи фільму) у світлі *моральних* цінностей передбачає специфічний *принцип «організації»* його естетичних — та інших — властивостей, які при «першості» інших цінностей інтегрувалися б на інший манер. Таким чином, цінність не лише *відокремна* від предмета, а й водночас *суттєва* для нього; вона привносить у предмет дещо нове і якісно особливе, що свідчить про те, що *сама цінність* становить *сутнісно специфічний предмет*, принципово незвідний до якого-небудь іншого предмета.

Сутнісна специфіка цінності визначає і сутнісну специфіку її даності, яка, щоправда, залишається достатньо непрозорою на рівні досвіду: нам завжди дані саме *цінні предмети* як слабо диференційовані *цілості* — і лише у

цілісному досвіді. Таким чином, сутнісна відмінність актів, що утворюють сприйняття, не означає дискретності на рівні їхньої досвідної реалізації. Так, колір і просторова форма речі постають як сутнісно різні предмети, що дані у сутнісно різний спосіб, які, проте, на рівні досвіду «зливаються» у цілості конкретного предмета; подібно, у сприйнятті, скажімо, протестної ходи даність «фізичних» рис поведінки людей та інтерпретація їхнього соціального значення становлять сутнісно різні *акти*, хоча на рівні досвіду вони неодмінно «інтегровані» у цілості сприйняття соціального феномену. Таким же чином і досвід цінного предмета неодмінно становить органічну єдність, в якій, проте, можна *аналітично* виокремити специфічний акт репрезентації цінності, що конститує сам цінний предмет, залишаючись сутнісно незвідним до акту сприйняття предмета-«носія».

Уявлення цінності, таким чином, постає як сутнісно специфічний акт. Проте до його *сутності* належить водночас і те, що він *неодмінно* сполучений з іншим актом, а цінність — з іншим предметом: тобто уявлення цінності — акт *сутнісно несамостійний*. При цьому якщо уявлення цінності за своєю сутністю є *рецептивним* актом, то акт, в якому представлений предмет-«носіє», може мати як рецептивний, так і продуктивний чи спонтанний характер. Приміром, в акті фантазії, який має продуктивний, спонтанний і вторинний характер, ціннісні властивості виображеного предмета постають *неодмінно* рецептивно і первинно. Так само і цінність як предмет акту уявлення цінності, попри власну сутнісно *індивідуальну* природу, може мати за свій предмет-«носіє» як індивідуально визначене суще, так і загальність чи сутність. «Загальної» цінності не існує так само, як не існує, скажімо, «загальної» свідомості чи «загальної» людини, хоча ці сутнісно індивідуальні предмети можуть *пізнаватися* в модусі *взагалі*, що свідчить про *існування (sui generis)* «в них» сутності, сутнісних властивостей чи абстрагованих загальностей, які й утворюють питомі предмети акту ідеації та абстрактного мислення, — у свою чергу, ці предмети цілком можуть набувати ціннісного характеру⁵: так, ми можемо відчувати подив від того, що щось *узагалі* є, чи переживати відчай через те, що *все* живе приречене на загибель. Хоч сприйняття загальності *сутнісно фундоване* у сприйнятті одиничності⁶ — і неможливо пізнати загальні властивості інакше, ніж *на прикладі* одиничного предмета, — «носієм» індивідуально визначеної цінності у цих випадках стає *саме* загальність як особливий предмет особливої інтенції.

⁵ На наше переконання, відсутність концептуалізації загальностей і сутностей як «носіїв» ціннісних властивостей є суттєвою вадою феноменологічних ціннісних етик Макса Шелера, Ніколая Гартмана і Дітріха фон Гільдебранда. Так, хоча Шелер і вдається до попередньої класифікації цінностей за предметами-«носіями» [Scheler, 1916: S. 98–103], вирізняючи, приміром, первинні та похідні цінності, цінності осіб та речей, індивідів та колективів тощо, все ж він залишає поза увагою цінності загальних станів, які конституують важливий пласт нашого ціннісного переживання світу.

⁶ З цього приводу див. [Husserl, 1901: S. 108–109].

Таким чином, акт уявлення цінності як рецептивний первинний акт, в якому неодмінно дана індивідуально визначена цінність, перебуває у сутнісному зв'язку з актом, в якому дано «носія» цінності, не «вимагаючи» від нього якоїсь конкретно визначеної структури. У світлі здобутого розуміння сутнісного зв'язку цінності і предмета-«носія» тепер можна порушити питання про сутнісні передумови її досвідного *проявлення*.

III. Суб'єктивне ціннісне налаштування як сутнісна передумова акту уявлення цінності

Повсякденний досвід показує, що той самий предмет в «оптиці» різних цінувачів може поставати як наділений різними ціннісними якостями; ба більше — у досвідному континуумі *одного індивіда* той самий предмет може зазнавати вкрай розмаїтих ціннісних флуктуацій, розгортаючи свою ціннісну природу в напрямку здобуття, втрати чи заміщення ціннісних властивостей: так, той самий вчинок може викликатися у різних людей захоплення чи зневаги — або ж залишати байдужим; той самий особистий досвід з часом може відкривати нові ціннісні грані, постаючи у пригадуванні на новий лад. Тривіальний факт, що предмет не наділений однозначним набором ціннісних якостей, які б вичерпно виявляли себе у досвідах всіх цінувачів, указує на те, що даність ціннісних властивостей передбачає суб'єктивний чинник, який задає принцип «відбору» ціннісних змістів: тобто «за» кожним уявленням цінності *неодмінно* стоїть суб'єктивне ціннісне налаштування, яке *визначає* якість і обсяг уявлених цінностей⁷. Так, мистецький твір набуває певних ціннісних характеристик саме в контексті естетичного смаку реципієнта; чийсь вчинок набуває моральної визначеності саме в контексті принципів та ідеалів цінувача. Таким чином, суб'єктивне ціннісне налаштування становить *a priori*, «умову можливості» кожного акту уявлення цінності, з яким воно перебуває у необхідному корелятивному зв'язку: уявлення цінності містить на собі карб індивідуального ціннісного налаштування і, у свою чергу, суб'єктивне ціннісне налаштування набуває *актуалізації* виключно в уявленні цінності, — хоч би в пригадуванні чи виображенні. При цьому суб'єктивне ціннісне налаштування, *актуалізоване* в уявленні цінності, саме не підлягає упредметненню в акті уявлення цінності, залишаючись немовби «за» ним як його визначальний, проте латентний, чинник, його сутнісна передумова. Ціннісне налаштування може поставати як *предмет* специфічного акту рефлексії,

⁷ При цьому сам характер «зумовлення» ціннісним налаштуванням уявлених цінностей залежить від їхньої якісної природи: так, усвідомлення справедливості певного вчинку й відчуття потреби у воді передбачають різні структурні специфікації ціннісного налаштування, а також виражають різні типи зв'язку між ціннісним налаштуванням і цінностями. З огляду на первинний намір дескрипції *найзагальніших* структур, ці специфікації не є предметом розгляду цього дослідження.

що, втім, не має стосунку до його способу буття як *неупредметненої актуальності*, — адже навіть рефлексивне осмислення суб'єктивного ціннісного налаштування визначене ним же, і в ціннісно вмотивованому акті рефлексії⁸ воно *неодмінно* постає як неупредметнена актуальність. Виокремлення суб'єктивного ціннісного налаштування в сутнісній структурі досвіду цінності дає можливість уточнити сутнісну природу акту уявлення цінності, відмежувавши автентичне уявлення цінності від неавтентичного означення «цінності».

IV. Цінності і ціннісне налаштування: автентичне уявлення цінності і неавтентичне означення «цінності»

В сутнісній будові акту уявлення цінності всі компоненти необхідно взаємозумовлені і взаємовизначені: так, кожна цінність підлягає упредметненню лише в акті, що відповідає її специфічній природі; у свою чергу, акт уявлення певної цінності можливий лише в межах певного ціннісного налаштування. Відсутність якого-небудь компонента на рівні досвіду свідчить про незадіяність акту в цілому. Проте «цінність» так чи так може бути «на примітці» у низці актів, які не виявляють суб'єктивного ціннісного налаштування як своєї передумови і які відтак не є достеменно ціннісними актами. Приміром, предмет, призначений як подарунок для друга, постає як цінний для мене, оскільки він згодом цінний у світлі ціннісного налаштування мого друга, а отже й у світлі мого цінування потреб і бажань друга: цінність предмета як подарунка дана мені у згоді з моїм ціннісним налаштуванням (тобто уявлена автентично), цінність же самого предмета не обов'язково мені дана, проте може поставати при цьому як предмет порожнього «вважання» (тобто бути означеною неавтентично). Сам феномен дарування допускає певне ціннісне зміщення в предметі, проте часто акти, які лише означають «цінність», є свідченням особистих схиблень і моральних помилок: так, релігійна людина може утверджувати любов як вищу цінність, не маючи досвіду любові; академічний дослідник може декларувати повагу до класика, не осягнувши його твори, — у цих актах «цінність» постає лише як номінальний корелят, який не переживається, а лише «означається». Акти порожнього означення «цінності», за якими не стоїть справжнього ціннісного налаштування, можуть хибно приймати за акти автентичного уявлення цінності, оскільки на рівні досвіду

⁸ Акт рефлексії є аксіологічно фундованим актом, як і будь-який інший акт, опосередкований *рішенням*, яке за своєю сутнісною природою перебуває у зв'язку з уявленням цінності як необхідною передумовою. При цьому в актах, опосередкованих рішенням (зокрема, в акті рефлексії), ціннісне налаштування має характер *подвійного a priori*, визначаючи не тільки характер виявлюваних цінностей, а й специфіку «відповіді» на них (у почутті та рішенні).

щільно з ними переплетені: для святенника, який проповідує любов до ближнього, достеменно цінність може полягати у підтриманні ідентичності набожної людини; для академічного дослідника, який наголошує на глибині творів, скажімо, Вітгенштайна, — у наслідуванні інтелектуальної моди. Порожні акти означення «цінності», таким чином, все одно зберігають зв'язок з автентичними актами уявлення цінності, які постають для них як парадигма і генетична основа, а відтак як єдиний чинник верифікації, — подібно до того, як найабстрактніша думка, зазнаючи певних інтенційних модифікацій, неодмінно зберігає генетичний зв'язок із первинним спогляданням. При цьому автентичне уявлення цінності і неавтентичне означення «цінності», попри генетичний зв'язок і можливе досвідне переплетення, залишаються сутнісно відмінними актами.

V. Цінності і почуття: автентичне актуальне та автентичне неактуальне уявлення цінності

Суб'єктивне ціннісне налаштування визначає не тільки якість та обсяг ціннісних властивостей, які виявляють ті чи ті предмети нашого досвіду, а й характер нашого емоційного ставлення до виявлених ціннісних властивостей; тобто в «орбіті» ціннісного налаштування необхідно перебувають як *рецептивні*, так і *реактивні* акти. Зв'язок між першими та другими має певною мірою довільний характер, і на рівні індивідуальних ціннісних налаштувань одна і та сама сприйнята цінність може передбачати різні емоційні відповіді: скажімо, вчинок, оцінений як підлий, може викликати у різних сприймачів гнів чи жаль до діяча, роздратування чи розпач. При цьому зв'язок між цінностями та емоційними відповідями все ж вкладається у певні рамки: негативна цінність підлості (сприйнята *автентично* саме як підлість) не може бути «розкрита» в акті захоплення, так само як, скажімо, цінність краси не може бути дана в акті поваги, а цінність істини — в акті естетичного переживання⁹. Тобто *якісні* типи цінностей та типи емоційних реакцій перебувають у стосунку відповідності; проте між ними існує і більш фундаментальний — *формальний* — зв'язок, артикуляція якого допоможе ще глибше зануритися у сутнісну природу досвіду цінності.

Уявлення цінності та емоційна реакція на уявлену цінність перебувають в особливому стосунку *взаємозумовлення*, в якому не лише уявлена цінність визначає межі емоційних реакцій, а й саме почуття становить необхідну *умову* розкриття змісту цінності. З одного боку, уявлення цінності необхідно передусім її емоційному переживанню, з іншого ж боку, «напов-

⁹ Попереднє окреслення типологічного зв'язку цінностей і почуттів здійснив Шелер у своїй праці «Формалізм в етиці...» [Scheler, 1916: S. 103–109]. Розгляд цього зв'язку не увиходить до кола завдань цього дослідження, проте означення його факту важливе для кращого розуміння фундаментального стосунку між уявленням цінності та почуттям, стисло викладеним нижче.

нюючись» почуттям, воно зазнає суттєвих модифікацій, у ході яких сама цінність виявляє нові змістові грані¹⁰. Так, я можу сприймати прослуховуваний музичний твір як цінний, тобто як відповідний моему естетичному смаку, при цьому естетично *не переживаючи* його *hic et nunc* через, скажімо, неналежний настрій, заклопотаність чи втому; коли ж цінність змінює модус даності, постаючи як визначник *почуття*, сама ціннісна «наповненість» твору набуває наочності й жвавості, — тим часом в акті засвідчення цінності постає як певна сталість, в якій компонент пам'яті про попередній досвід переважає над компонентом живого уприсутнення цінності, хоча й не заступає його цілковито. Відтак уявлення цінності має два якісно відмінні, проте щільно пов'язані модуси, а саме: засвідчення *наявності* цінності та досвідчення *змісту* цінності. Обидва проявляються у взаємній телеологічній орієнтації таким чином, що засвідчення цінності розкриває можливість досвідчення цінності, яке, у свою чергу, неодмінно переходить у модус неактуальності, тобто у засвідчення цінності, яке набуває тепер нових аспектів, відтінків, граней, визначених попереднім емоційним переживанням цінності. Динаміка переходів між засвідченням і досвідченням цінності визначає і пронизує весь наш досвід. Так, осягнення цінності *sensu eminentiori* відбувається лише в почутті, проте раніше пережита цінність продовжує і поза емоційним переживанням *сприйматись* як достеменна цінність, не перетворюючись на предмет порожнього означення, логічного висновку тощо: я *змістово* осягаю цінність чогось, *лише* коли переживаю її, проте коли моє сприйняття вже не підкріплене почуттям, цінність все одно дана мені як *наявна* і як така, яку я потенційно можу *пережити*¹¹. Відтак досвідчення змісту цінності і засвідчення наявності цінності утворюють актуальний і неактуальний модуси *автентичного* уявлення цінності, де автентичне неактуальне уявлення цінності має тенденцію до переходу у живе досвідчування, яке, у свою чергу, повертається в модус неактуальності, доповнюючи новими штрихами засвідчувані в подальшому цінності.

Висновки

Таким чином, цінність становить специфічний предмет специфічного акту. Вона принципово незвідна до предмета, який є її носієм, а сам акт, в якому вона дана, якісно відрізняється від інших актів (ска-

¹⁰ Таке тлумачення веде до уточнення концепції «ціннісної відповіді» Дітріха фон Гільдебранда, який проводить чітку епістемологічну межу між сприйняттям цінності та почуттям, розглядаючи зв'язок між ними як однібічний магістральний стосунок [Гільдебранд, 2002: с. 183–237].

¹¹ Аналогічна динаміка проявляється і в теоретичній сфері, де актуальне осягнення істини в її конкретиці (внаслідок, скажімо, доведення геометричної теореми) згодом переходить у «знання» істини, яке вже не позначене тією жвавістю й гостротою, що й її актуальне осягнення, постаючи лише як знання-*результат*, функціонально значуще для здобуття нового знання.

жімо, чуттєвого сприйняття, висновування, пригадування). Цінність постає як своєрідний чинник інтеграції неаксіологічних рис предмета-«носія».

Воднораз сутнісно *специфічна* цінність є сутнісно *несамостійним* предметом, адже неодмінно дана у сполученні з певним «носієм», а сам акт уявлення цінності «надбудовується» над іншим актом: при цьому уявлення цінності як рецептивний/пасивний акт, в якому дана індивідуально визначена цінність, може увіходити у «зв'язок» як з одиничними, так і з загальними й сутнісними предметами та станами речей.

Акт уявлення цінності передбачає як неодмінну передумову *суб'єктивне ціннісне налаштування*: ті чи ті предмети досвіду проявляють ті чи ті ціннісні характеристики лише у згоді з специфічною ціннісною «перспективою» реципієнта. Ціннісне налаштування, визначаючи якість та обсяг досвідчуваних цінностей, стоїть «за» самим актом ціннісного уявлення як визначальна, але *неупредметнена актуальність*.

Акт уявлення цінності слід відрізнити від акту порожнього означення «цінності», який, на відміну від уявлення цінності, не репрезентує суб'єктивного ціннісного налаштування. «Цінність» як предмет означення є суто номінальним корелятом, який лише «вважається», але не переживається. При цьому означення «цінності» має за свою генетичну основу достеменне уявлення цінності і, як правило, на рівні досвідної реалізації неявно з ним сполучене.

Суб'єктивне ціннісне налаштування визначає не лише *рецепцію* цінностей, а й емоційну *реакцію* на сприйняті цінності. При цьому рецептивні й реактивні акти перебувають у фундаментальному зв'язку взаємозумовлення, в якому почуттєве ставлення до цінності є умовою розкриття її змісту. Відтак залежно від зв'язку з почуттям уявлення цінності може набувати двох форм, які переходять одна в одну, — засвідчення *наявності* цінності та досвідчення *змісту* цінності. При цьому акт засвідчення наявності цінності, хоч і не сполучений з почуттям актуально, постає як сутнісно відмінний від акту означення «цінності», розгортаючи в досвіді суб'єктивне ціннісне налаштування.

ДЖЕРЕЛА

- Гільдебранд, Д. (2002). *Етика*. Львів: Вид-во УКУ.
- Гусерль, Е. (2009). *Досвід і судження: дослідження з генеалогії логіки*. Київ: ППС-2002.
- Husserl, E. (1950). Cartesianische Meditationen. In: Husserl, E. *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge* (S.41—183). Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (1901). *Logische Untersuchungen. Zweiter Teil. Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie des Erkenntnis*. Halle: Max Niemeyer.
- Scheler, M. (1916). *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik: neuer Versuch der Grundlegung eines ethischen Personalismus*. Halle: Max Niemeyer.

Одержано 20.01.2017

REFERENCES

- Hildebrand, D. (2002). *Ethics*. [In Ukrainian]. Lviv: Publishing house of UCU. [=Гільдебранд 2002]
- Husserl, E. (1950). Cartesianische Meditationen. In: Husserl, E. *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge* (S.41—183). Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (2009). *Experience and judgment: investigation in a genealogy of logic*. [In Ukrainian]. Kyiv: PPS—2002. [=Гусерль 2009]
- Husserl, E. (1901). *Logische Untersuchungen. Zweiter Teil. Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie des Erkenntnis*. Halle: Max Niemeyer.
- Scheler, M. (1916). *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik: neuer Versuch der Grundlegung eines ethischen Personalismus*. Halle: Max Niemeyer.

Received 20.01.2017

Taras Fostiak

АКТ УЯВЛЕННЯ ЦІННОСТІ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті представлено результати феноменологічної концептуалізації сутнісних властивостей акту уявлення цінності. Дослідження включає п'ять розділів, в яких описано різні структурні компоненти ціннісного досвіду: у (I—II) показано сутнісну специфіку цінності і способу її даності, а також розглянуто взаємозв'язок цінності як особливого предмета особливого акту з предметами інших актів; у (III) описано феномен суб'єктивного ціннісного налаштування як неодмінної структурної передумови акту уявлення цінності; у (IV) за критерієм репрезентації ціннісного налаштування відмежовано акт автентичного уявлення цінності від акту неавтентичного означення «цінності»; у (V) розглянуто зв'язок уявлення цінності з почуттям.

Ключові слова: феноменологія, аксіологія, цінності, уявлення цінності, досвідчення цінності

Taras Fostiak

ACT OF VALUE-REPRESENTATION: PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS

The article presents results of phenomenological conceptualization of essential features of the act of value-representation. It consists of five chapters, which reveal different structural components of value-experience: (I-II) considers the essential peculiarity of value and the mode of its givenness, as well as interconnection between value and other objects; (III) describes a phenomenon of subjective value-attitude as a necessary structural precondition of the act value-representation; (IV) differentiates the act of authentic value-representation and the act of inauthentic “value”-designation; (V) considers a relation between value-representation and feeling.

Keywords: phenomenology, axiology, values, representation of values, experiencing of values

Фостяк, Тарас — аспірант кафедри філософії і релігієзнавства факультету гуманітарних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Fostiak, Taras — post-graduate student, Department of Philosophy and Religious Studies, Faculty of Humanities, National University of “Kyiv-Mohyla Academy”.
